

da : C O S T I T U T I O N E S D O M I N I M E D I O L A N E N S I S

D e c r e t i s e t

S E N A T U S - C O N S U L T I S

non primun illustratae

Comite G A B R I E L E V E R R O

Mediolanensis patricio, ex patricio nobb. J. pp. Collegio

atque ex LX excell. urbis decurionibus,

equite commendatario S. M. Ordinis S. Sthefani,

Regio per Atriaeam Insubriam

Adv. Fiscali Generali.

E D I T I O U N D E C I M A

Ceteris uberior, atque utilior

Accessit P R O D R O M U S

de O R I G I N E, et P R O G R E S S U

J U R I S M E D I O L A N E N S I S

eodem A U T H O R E

M E D I O L A N I A n n o M D C C X L V I I .

In Regia Curia sumptibus JOSEPH RICHINI MALATESTAE REGII TYPOGRAPHI
superiorum permissu, et privilegio

estratto:

" D E O F F I C I O J U D I C I S , e t C O M M I S S A R I I

F L U M I N I S O L O N A E , e t P E T I N E N T I U M

A D I P S U M O F F I C I U M "

" D E O F F . J U D E X , e t C O M M I S S O L O N A E : L i b . V . "

CONSTITUTIONES
DOMINII MEDIOLANENSIS,
DECRETIS
ET
SENATUS-CONSULTIS
NUNC PRIMUM ILLUSTRATÆ
CURANTE
COMITE
GABRIELE VERRO

MEDIOLANENSI PATRICIO, EX PATRIO NOBB. J.PP. COLLEGIO,
ATQUE EX LX. EXCELL. URBIS DECURIONIBUS,
EQUITE COMMENDATARIO S. M. ORDINIS S. STEPHANI,
REGIO PER AUSTRIACAM INSUBRIAM
ADV. FISCALI GENERALI.

EDITIO UNDECIMA

Cæteris uberior, atque utilior.

ACCESSIT

PRODROMUS
DE
ORIGINE, ET PROGRESSU
JURIS MEDIOLANENSIS
EODEM AUTHORE.

MEDIOLANI ANNO MDCCXLVII.

In Regiâ Curiâ sumptibus Joseph Richini Malatestæ Regii Typographi.
SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

1

DE OFFICIO JUDICIS, ET COMMISSARII
FLUMINIS OLONÆ, ET PERTINENTIUM
AD IPSUM OFFICIUM.

Commissarius Fluminis Olonæ (a) ultra biennium officium exercere non possit: & antequam de officio se intromittat, apud Acta Magistratus Extraordinarii jurare teneatur, & idoneè fidejubere (b) ad summam ducentum aureorum, se bona fide officium exerciturum, Ordines servaturum, & syndicatui (c) pariturum.

Nec possit memoratus Commissarius directè, nec per indirectum, ab habentibus jus in Flumine Olonæ, nec eorum Partiaris, vel Conductoribus etiam sponte dare volentibus, quicquam accipere, nec esculentum, poculentumve: sed contentus sit annuo salario (d), quod aureorum centum & viginti erit, modo, de quo infra, persolvendo; aliàs officio privetur, aliàque poenâ mulctetur, arbitrio Senatus imponendâ.

Is quoque Commissarius, si in rem præsentem accesserit, ab aliquo Utente aquis Fuminis prædicti conductus, vel pro visitanda, vel moderanda Bucca, aut collaudandis pratis juxta Ordines (e), à Conducente, præter solidos 50. (f) singula die nihil ulterius exigit, sub poena præmissa.

Condemnare (g) autem debet Ordinibus contrafacientes ad eorum Ordinum formam, adhibitis tamen duobus Fiscalibus (h) deputatis, vel altero eorum, procedendo summarie, sine strepitu, & figura Judicii, etiam ad petitionem cujuslibet accusantis aliquem Ordinibus contrafecisse, & condemnare, ut supra, si delatio probata fuerit per juramentum Accusatoris legitime, & per unum Testem fide dignum; aliàs absolvere teneatur.

In primordio quoque officii Flumen ipsum visitabit (i), curabitque quòd omnes buccæ ad formam Ordinum reducantur.

Quòd

Quòd si negligens fuerit, etiam durante officio, syndicari, & puniri possit, inspecta qualitate facti, poenâ arbitrio Senatoris ad id deputandi, imponendâ.

Eliganturque per Consules Molitorum, seu ipsos Molitores à Rhaude inclusivè infra, unus; à Rhaude verò usque ad Nervianum exclusivè alter, ut supra, qui tamen non habeant prata super flumina Olonæ, nec utantur aquis ejusdem, nec sint Conductores, inquilini, seu pensionantes ipsorum Utentium, nec sint Agnati, vel attinentes alicujus, qui utatur aquâ dicti fluminis, usque ad tertium gradum, qui per Vicarium Provisionum approbentur, jurentque (l), & apud Acta Magistratus Extraordinarii etiam idoneè fidejubeant usque ad summam aureorum decem, quòd officium suum bona fide exercébunt, Ordines observabunt, contrafacientes denunciabunt, contentique erunt, salario menstruo aureorum duorum, quod super condemnationibus faciendis persolvetur, nec quicquam aliud accipient, nec etiam esculentum, poculentumve, etiam à dare spontè volentibus, nec aliquem falsò accusabunt, vel accusandum prætermittent, sub fastigationis poena, & aliâ arbitrio Senatus imponendâ. Credaturque accusationi unius ex Campariis prædictis cum juramento.

Eligatur etiam per Vicarium, & Duodecim Provisionum Notarius probus, & legalis, apud dictum Commissarium, qui pari modo apud Vicarii Acta jurabit officium suum bona fide facturum.

Deputabit Senatus (m) unum Senatorem, cui Commissarius, & Notarius, bis in anno, & ultra, ad omnem ejus Senatoris requisitionem teneantur rationem reddere gestorum in officio, sub poena privationis officii, & aliâ arbitrio Senatus imponendâ. Senatorque deputandus omninò bis in anno acta per Commissarium, Notarium, & Camparios intelligat; faciatque quòd contenta in hac nova Sanctione observentur.

Cæterum, si quis reclamare, & querelam porrigere contra aliquam condemnationem per Commissarium factam, voluerit, id facere possit apud Senatorem deputandum intra quadriduum post factam condemnationem, condemnato prævia citatione peremptoria, & specificè monito. Senatorque ad id deputatus summarie videat causas gravaminum, & Senati referat, qui attenda qualitate casus, providebit, prout conveniens putaverit. Interim tamen condemnationes ad Cameram non transmittantur, nec exigantur. Quòd si non curaverit cum effectu termino quindecim dierum causam expediri, non impediatur condemnationis executio.

Alveus Fluminis Olonæ à loco de Cerciate, usque ad locum de Castignate reducatur in formam, quòd latus sit ad minus per brachia duodecim, ad brachium lignaminis, eaque alvei ampliatio fiat ab ea parte, quæ ipsi Commissario videbitur; &

ista Commissarius exequi procuret, nisi videatur, plus, & minus faciendum, arbitrio Senatoris deputandi.

Nemini liceat Rugiam elevare, nec incilia ponere, per quæ duci possit aqua ex Flumine Olonæ ad irrigationem Pratorum, nisi prius habuerit jus id faciendi, & idoneè satisfecerit apud Acta Commissarii singulo anno, & in principio anni (n) pro summa decem aureorum, de non utendo aquis contra formam Ordinum. (o) Hancque fidejussionem singulo anno renovare teneatur. Sufficiatque si Dominus Pratorum fidejubeat pro se, Colonis, & Conductoribus, nec ab eis ulterior fidejussio requiratur. Notariusque pro dicta fidejussione, nisi solidos quatuor pro mercede accipiat. Teneaturque ducere volens aquam, ut supra, ultra præmissa habere dictam Rugiam, seu incilia, in formam infra scriptam, videlicet quod habeant pedem, cum suis (ut dicitur *spallis*) lapidibus, & cæmento factis, altum à fundo Alvei Olonæ per tertias duas unius brachii ad brachium lignaminis, capiendo mensuram per medium Alvei, & non sit lata ultra brachia duo cum dimidio dictæ mensuræ. Et qui contrafecerit, puniatur pro qualibet vice in scutis decem Camerae applicandis. Liceatque habentibus dictas Rugias modo præmissis aquam ducere ex Flumine prædicto per ipsas Rugias ad irrigationem Pratorum suorum, videlicet à Terra Canegrate inclusivè supra ab hora vespertina uniuscujusque diei Sabbathi, usque ad horam vespertinam diei Dominicæ sequentis, & sic per diem naturalem 24. horarum: Residuis verò, qui habent Rugias à loco Canegrate exclusivè infra, usque ad locum de Rhaude exclusivè, ab hora vespertina diei Dominicæ usque ad horam vespertinam diei Lunæ sequentis. Et sic per alium diem naturalem ut supra. Residuis verò habentibus Rugias à loco Rhaude Mediolanum, ab hora vespertina diei Lunæ, usque ad horam vespertinam diei Martis sequentis. Et hæc omnia incipiendo à medio mense Martii usque ad medium mensem Septembris cujuslibet anni. Aliis autem mensibus, & diebus, prohibitum sit prædictis aquam ducere ex dicto Flumine, salvo quòd à die vigesima quarta Decembris inclusivè usque ad decimam septimam Januarii, & sic per viginti quatuor dies continuos, possint aquam ducere ut supra hoc modo, ut qui superiores sunt, primis octo diebus utantur, medii sequentibus octo, & ultimi residuis octo. Parique modo utantur partitis diebus hebdomadæ Sanctæ, & Octavæ Paschatis Resurrectionis. Alternique se se stans diebus non impediant. Quòd si quis in aliquo præmissis contrafecerit, irremissibiliter condemnetur pro qualibet vice à perticis quinque Prati supra usque ad omnem quantitatem in scutis viginti quinque Camerae applicandis. A perticis verò quinque infra in aureis quatuor, pro qualibet vice. Et intelligatur quemlibet contrafecisse, in cujus Pratis, vel agro reperta fuerit aqua defluere ad irrigationem bonorum in die, vel hora, aliter quàm sit concessum, ut supra.

Omnes

Omnesque, qui ducunt aquam, ut supra, teneantur habere (ut vulgò dicitur *foratorem*) per quem scolatitia dictarum aquarum revertantur in Alveum Olonæ, ab ea parte Alvei, ex qua aqua ducitur, antequam attingant tertium molendinum, & hoc à Terra Parabiaghi, infra. Supra verò ante quartum in ordine molendinum. Quòd si aliqua Rugia habere foratorem non comperiat, statim obturetur, nec aperiri possit, nisi factò foratore collaudato per Commissarium, & habens Rugiam tertio monitus, jure ducendæ aquæ privetur.

Nemini quoque liceat facere, tenere, nec habere clusam, vel impedimentum, pro derivandis aquis ex ipso Flumine, sub pœna contrafacienti aureorum quatuor pro singula vice, & singulo impedimento. Hoc tamen locum non habeat in molendinis, nec causâ molendinorum tantum illorum, qui habent jus utendi dictis aquis.

Molitoribus liceat irrigare omni die impunè eorum insulas, quæ non sint majoris quantitatis perticarum quinque pro singulo molendino. Teneanturque dicti molitores cum habuerint aquam ad suum molendinum, tenere ostia canalium aperta, quæ fuerint necessaria ad molendinum, ita quòd aqua liberè possit fluere per Alveum Olonæ. Et qui contrafaciet, punietur pro quolibet vice, & quolibet ostio, in aureo uno, applicando ut supra.

Molendina quoque existentia super Flumine Olonæ aptari debeant expensis illorum, quorum sunt, ita ut liberè defluere possit aqua ad Civitatem Mediolani, arbitrio Commissarii.

Si superfluitas aquarum fuerit propter excrecentiam Fluminis Olonæ, quæ excrecentia intelligatur, si Flumen intra ripas non contineatur, liceat eo tempore omnibus habentibus Rugias super Flumine Olonæ, durante excrecentia derivare aquam ex dicto Flumine liberè, & impunè, & omni die, & nocte.

Universitas locorum Parabiaghi, & Rhaude quacunquè die, & hora, liberè, & impunè, ducere possit aquam ex Olonæ Flumine, & eâ uti, modò non utatur ad irrigationem Pratorum, & hoc per incilia, per quæ ducere aquam solitum est, hoc modo, quòd singula universitas perforari faciat lapidem marmoreum, seu siliceum, in formam, qui per foramen suat in cavum ad id factum, in quantitate unciarum sex super tertiam unius brachii, ad brachium lignaminis in longitudine dicti foraminis, & mediam quartam in altitudine ejusdem. Isque lapis claudi debeat in ripa Alvei Fluminis Olonæ, lapidibus, & cemento, ita tamen quòd foramen in dicto lapide existens remaneat alium à fundo Alvei Olonæ per tertiam unius brachii. Quibus sic peractis, si quis ausus fuerit lapidem remove- re, vel ordinem prædictum aquæ ducendæ impedire, incurrat pœnam aureorum viginti Camerae applicandam, & suis impensis omnia in pristinum reducat. Idque observetur modo, ut dictum est.

est. Ex aqua modo præmissa ducenda, non irrigentur Prata, & revertatur in Alveum Fluminis Olonæ.

Commissarium Olonæ, & Camparios, nullus offendat, nec offendi faciat, nec impediat, quominus officia sua exercere possint, sub poena etiam corporali, arbitrio Senatus imponenda. Teneaturque Commissarius infra quindecim dies, postquam notitiam habuerit, aliquem vi, & potentia, (p) ducere aquam, ex Flumine Olonæ contra Ordines, eum condemnare in aureis viginti quinque pro singula vice, & cum auxilio Officialium arari facere ejus Prata, in modum, quod mutetur facies loci, & non videantur amplius Prata.

Communia quoque Burgorum, Locorum, Capsinarum, & molendinorum propinqua Flumini Olonæ ad tria millia passuum, teneantur semel in anno, si requisiti fuerint à Commissario, ire cum Instrumentis necessariis ad implendum fossas, per quas duci possit aqua ex dicto flumine contra formam Ordinum, impensis tamen dominorum eorundem.

Ducentes aquam ex Flumine Olonæ teneantur construere, & manutenere pontes necessarios super aquæductibus.

Cæterum si reperiri modus poterit, per quem augeri possit aqua in Flumine Olonæ, & videatur Commissario, habita tamen participatione cum Senatore deputando, opus fore bonum, & utile, id opus fiat cum consilio Peritorum eligendorum per Senatum.

Teneatur quoque Commissarius, quamprimum fieri possit, cum consilio sex Virorum, (q) habentium Prata in Valle Olonæ, purgari facere fontes veteres, & novos, ex quibus aqua fluat, vel defluerit in Alveo Olonæ, in eis locis, in quibus videbitur expediens, & utile pro augendo aquam in dicto Flumine, idque fiat expensis habentium Prata, & molendina super dicto Flumine, & quarum expensarum distributionem faciat Commissarius cum participatione dictorum sex Virorum.

Et si quis divertent aquas dictorum fontium, vel aliter impediverit, quominus in Flumen Olonæ decurrant, puniatur in aureis centum, & majori poena arbitrio Senatus.

Liceat etiam Dealbatoribus sustaneorum, aciarum, & draporum, & conficientibus lateres, & tegulas, quocumque die, & tempore pro arte sua exercenda tantum (r) ducere aquam necessariam, & utilem, ex Flumine Olonæ, ea tamen lege, ne ad alios usus divertant, sub poena aureorum quinque.

Denique si contingat, plures personas habere jus in eodem aquæductu, & aliquæ fuerint diligentes in faciendis impensis circa prædicta, & aliquæ renitentes fuerint, vel negligentes ad contribuendum pro rata portione dictis impensis, eo casu diligentes totâ aquâ utantur dictis renitentibus, vel negligentibus spectante, nec uti aquâ possint, donec solverint ratam suam portionem dictarum impensarum. Eo amplius, quod si per annum

animum steterint, quod non solvant, jure aquæ ducendæ in perpetuum priventur, & illud jus diligentibus, qui fecerint impensam, accrescat ipso jure, sine aliqua Judicis declaratione.

Condemnationes, quas faciet Commissarius, ad Camera Extraordinariam transmittat, & pecuniæ, quæ ex eis exigentur, penes unum per Magistratum Extraordinarium eligendum deponantur, de quibus quantum sit respectu dimidiæ partis, nihil disponi possit, nisi à summa salarii præfati Commissarii, & Campariorum supra, quia super ea dimidia parte omnino satisfaciendum est salario dictorum Commissarii, & Campariorum. Et propterea nullæ compositiones fieri possint (c), quod sint infra dimidiam partem earum. Nec aliquæ assignationes de eis condemnationibus fieri possint, respectu dictæ dimidiæ partis, & factæ nullius sint effectus, & momenti. A dictis verò salariis supra disponat Fiscus, prout eidem videbitur.

Et quia in moderandis buccis necessaria est opera Architecti, seu Ingenierii, idè sancitum est, per Senatorem deputandum unum ex Ingenieris Communis Mediolani, vel Fisci eligi debere.

Post conditas hæc Constitutiones orta sunt nonnulla dubia apud Præfectos aquarum, quorum resolutionem utpotè dependentem ab interpretatione ipsarum Constitutionum, & juris municipalis petierunt à Senatu; & respectu aquarum Fluminis Olonæ dubium erat, num liceret aquas derivare omnibus illis, qui Buccas super dicto Flumine habebant tempore antiquorum, vel novissimorum Statutorum Mediolani, cum in ambobus Statutis cautum esset cuilibet habenti Buccam super Flumine Olonæ licere aquas derivare diebus ibi expressis; Senatus autem respondit, jus derivandi dictas aquas competere habentibus Buccam tempore Statutorum novissimorum, ut ex ejus Ord. 25. Septembris 1555.

Super usu aquarum hujus Fluminis orta sunt graves controversiæ inter Utentes, & Regium Fiscum prætendentem, dictum Flumen esse juris Regiæ Camere, quæ postmodum conciliata sunt media Transactione, in qua erogata ex parte Utentium quada[m] pecuniarum summa conventum extitit, quod ipsis liceret derivare aquas Fluminis Olonæ libere, & absque ulla exceptione, ac cessante omni impedimento ex parte Regii Fisci, & ut latius apparet ex Instrumento Transactionis recepto die 7. Maji 1610 à Josepho Crasso Regiæ Duc. Cam. & Mediolani Notario.

Flumen Olonæ delineatum fuit cum omnibus suis Edificiis, Præijs, & Sotoratoribus anno 1606. ab Ingenierio Petro Antonio Barca ejusdem Fluminis Architecto in executionem Literarum Senatus diei 13. Junii ejusdem anni.

Ubi contingat per Magnificum Senatorem hujus Fluminis Conservatorem fieri aliquam Ordinationem exequendam ab Utentibus aquis ejusdem Fluminis, inter quos adesse solent Personæ Ecclesiasticæ, ac Monasteria Regularium; loco peculiaris illius intimationis publicanda est per publicum Edictum, ut præscribitur in Ord. Senatus 19. Julii 1623. in noviss. *Addiv. impres. in fine hujus Volum.*

(c) Jura, & Commissarius hujus Fluminis olim eligebarur dumtaxat ab Excellentissimis per tempora hujus Domini Moderatoribus, ut constat ex Literis Patentibus in Archivo Officii existentibus; nunc verò eligitur à Regio Concessionario vigore facultatis substituendi, factaque nominatione, prævio voto Magnifici Senatoris Conservatoris, approbatur à S. E. mediis Literis Patentibus, quæ in Cancellaria Secretiori expediuntur, servatis in reliquis iisdem solemnitatibus, quæ cum aliis Regiis Judicibus sunt in praxi.

(b) Hæc fidejussio præstatur apud Cancellarium Confiscationum.

(c) Syndi-

- (6) Syndicator Fluminis Olonæ eligitur à Magnifico Senatore Conservatore, & à Senatu approbatur.
- (7) Hoc salarium Judex Commissarius exigit à Theſaurario Confiscationum præviis Magiſtralibus Lucris.
- (8) Ad tollendos abusus in dies orientes circa usum aquarum hujus Fluminis, plures emanarunt Ordines Senatus, quorum præcipuus est ille diei 24. Maji 1575. pro Fluminis, reformatione relatus ex Ordinatione Amplissimi olim Patris Conservatoris Don Hieronymi Montii, de qua pro observantia fit mentio in Ord. Senat. 22. Junii 1607. in novis. *Addit. impres. in fine hujus Volum.*, & in aliis Senatus Consultis, ac Edictis ex Ordine Magnificorum per tempora Conservatorum promulgatis.
- (9) Ex recensita Ordinatione 24. Maji 1575. aucta fuere honoraria cujuslibet Dietæ ad libras undecim, & solidos decem octo; ab anno 1622. usque ad 1643. ad libras duodecim, & Magnif. Conservatori usque ad libras triginta sex; ab inde verò citra aucta fuere ad libras quatuordecim pro singula die, & quolibet Officiali, & ad libras quadraginta duas pro Magnifico Conservatore.
- (10) Hæc condemnationes fiebant super Podio Officii in Regia Curia Mediolani, mox in Regio Officio Fgr. Capitanei Julitiæ, ubi translatum fuerat Officium Olonæ; nunc verò sunt Domi Notarii Cancellarii, ubi redactum fuit dictum Officium ex decreto Magnifici Conservatoris Comit. Senatoris Arconati diei 9. Octobris 1631.
- (11) Unq̄ nempe Advocato, & altero Syndico.
- (12) Hæc Visitatio fit à loco Fraschioli, ubi Flumen inchoat, usque ad hanc Urbem, ut fuit præscriptum in dicta Ordinatione diei 24. Maji 1575.
- (13) Isti Camparii tenentur præstare consimile juramentum etiam in actis Cancellarii Fluminis; debent etiam comparere alternis quindecim diebus pro singulo Campario ad consignandas in Officio denunciations in eorum libro describendas, & super contentis in iisdem denunciationibus jurare in manibus Cancellarii, reportata fide comparitionis, sub pœnis contentis in Ordinibus Magnif. Conservatoris Don Joannis Sfondrati 7. Julii 1632.
- (14) Ex recepta consuetudine Senator in Conservatorem hujus Fluminis non amplius à toto Senatu, sed à solo ejusdem Præside deputatur, & habet auctoritatem impartienti illas providentias, quas pro bono regimine hujus Fluminis opportunas esse cognoverit juxta Decretum Senatus 12. Julii 1619.
- (15) Tempus præscriptum Utentibus hujus Fluminis ad præstandam fidejussionem incipit à die prima Januarii, & durat usque ad diem vigesimam quintam Martii cujuslibet anni, ut declaratum fuit in Proclamate Magnif. Senatoris Conservatoris Don Marci Aresii 12. Junii 1682., & Magnif. Senatoris Conservatoris Marchionis Don Cæsaris Pagani 13. Julii 1688.
- (16) Forma servanda circa usum aquarum præscribitur in memorata Ordinatione Magnif. Conservatoris Senatoris Montii 24. Maji 1575. confirmata in successivis Edictis Magnificorum per tempora Conservatorum.
- (17) Ex Ordine Amplissimi Conservatoris Senatoris Don Joannis Baptista Rainoldi 17. Maji 1563. missum fuit Satellitium Campestre ad sistendum Domi Abutentium, eorundem expensis, cum intertatione Buccarum usque ad completam solutionem scutorum quinquaginta pro singulo.
- (18) Sex Viri, de quibus fit mentio in hac Constitutione, vocantur Syndici, & eliguntur à Magnifico Conservatore.
- (19) Isti, quibus permissum est ab hac Constitutione ducere aquas hujus Fluminis pro exercitio eorum artis, debent obtinere facultatem à Judice Commissario ex motivis, de quibus in Proclamate Magnifici Conservatoris Marchionis Don Hieronymi Erba 27. Julii 1734.
- (20) Compositiones pro condemnationibus fieri nequeunt sine participatione, & decreto Magnifici Conservatoris ex Ordine S. E. prævio voto Consilii Secretioris, emanato die 22. Decembris 1643.